

TRONDHJEMS
ASYLSELSKAP

Etablert 1827

Jubileumsskrift

5. november 2007

Trondhjems Asylselskap 180 år – Midtbyen barnehage 170 år

INNHOLD

Forord	2
<i>Styreleder Rannveig Lorentzen</i>	
En barnehagebevegelse i vekst.	3
<i>Biskop i Nidaros, Finn Wagle</i>	
Hilsen fra Trondheim kommune	4
<i>Ordfører Rita Ottervik</i>	
Perspektiver på barnehagens utvikling de siste 60 år	5
<i>Frode Søbstad</i>	
Styrer i 40 år ved Midtbyen barnehage	9
<i>Karen Lidal</i>	
Litt om leik og leiketøy i barnehagen før og no	14
<i>Marit Stemshaug</i>	
2 sanger fra «En Sangbok for Byens Asyl»	20

TRONDHJEMS ASYLSKAP 180 ÅR

Trondhjems Asylselskap (TA) har som ambisjon å fremstå som en tradisjonsbærende og nytenkende organisasjon. De tradisjonsbærende ideene kan vi hente fra oppstarten for 180 år siden. Da ble selskapet De Nødlidendes Venner stiftet. Selskapets oppgave var i følge deres navn å komme de nødlidende i Trondheim i møte. Da dette etter hvert mer ble et offentlig ansvar, var det omsorgen for barna som fikk mer og mer plass i selskapets arbeid.

2

Barneasylene ble opprettet, et fristed for barn som både skulle fungere pedagogisk og sosialt. Barna hadde ulike forutsetninger og aktivitetene var mange og omfattende. Historien viser at Trondhjems Asylselskap ønsket å ivareta barna på en best mulig måte. Dette idealet har fulgt organisasjonen gjennom alle år. I dag har TA igjen synliggjort idealet gjennom sin visjon; *Mulighetenes barnehager*.

Mulighetenes barnehager, bygger på de samme bærekraftige verdier som for hundre og åtti år siden. De kristne grunnverdiene skal styre de store og små valg både i organisasjonen og i barnehagene. De skal fortelle hva som forventes av den enkelte og av organisasjonens kultur. Verdiene er kommet til uttrykke med ordene respekt, tilgivelse, mot og ansvar, og er ikke valgt tilfeldig. Styrene og deres medarbeidere i barnehagene har sammen med hovedstyret arbeidet i en lengre periode for å få fram Trondhjems Asylselskaps bærende verdier og en framtidsrettet visjon.

Vårt samfunn er ikke lenger ensrettet, men syder av et mangfold. I denne virkeligheten skal TA ivareta den enkelte familie og det enkelte barn og samtidig løfte fram sine verdier og visjoner. Det gir et stort rom for muligheter og utfordringer. Å se mulighetene er å gå aktivt, skapende, åpent og nysgjerrig i møte med mennesker. Det innebærer en livsholdning som er preget av respekt, mot og ansvar, hvor tilgivelsen vil være en bærebjelke i våre relasjoner. Utfordringen er nå som den alltid har vært, å ivareta barnet på en best mulig måte. Grunnverdiene i TA skal både forplikte og utfordre oss.

Fra 2002 har TA måttet framstå enda mer tydelig som privat organisasjon etter at driftsavtalen med Trondheim kommune ble avvirket. TA har videreført arbeidet som startet for 180 år siden. Gjennom de siste fem – seks år har det vært lagt ned et betydelig arbeid av engasjerte og løsningsorienterte medarbeidere. Fra 1862 har Nidaros biskop vært en selvskreven leder for TA, men delegerte denne oppgaven til undervisningsrådgiver i 1993. Gjennom å ha lagt til rette for frikjøp i denne stillingen, har Nidaros bispedømmeråd bidratt til at TA i dag kan fremstå som en selvstendig, levende og handlingsdyktig organisasjon.

Mitt ønske er at TA vil gå framtiden i møte med det levende engasjementet som i dag finnes i organisasjonen.

Ranveig Lorentzen, leder i hovedstyret for Trondhjems Asylselskap

EN BARNEHAGEBEVEGELSE I VEKST

Hilsen fra Nidaros biskop ved Asylselskapets dobbeltjubileum

Det er med stor glede jeg hilser Trondhjems Asylselskap ved dobbeltjubileet nå i november 2007: Ikke bare fyller Asylselskapet 180 år. Samtidig runder Midtbyen barnehage – landets eldste barnehage – 170 år.

Min glede er ikke minst knyttet til det ubestridelige faktum at Asylselskapet er en barnehagebevegelse i vekst. Det handler ikke bare om at antall barnehager med tilknytning til Asylselskapet har vokst de senere år. Det handler like mye om en konsolidering av virksomheten. Asylselskapet er i dag på mange måter en annen organisasjon enn den jeg lærte å kjenne, da jeg kom som domprost til Trondheim i 1989. Det er ikke vanskelig å si: Det har vært en forandring til det bedre! Det skyldes først og fremst en utrolig innsats fra alle entusiastene med tilknytning til Trondhjem Asylselskap som ansatte og tillitsvalgte medarbeidere. I denne sammenheng er det også gledelig å kunne registrere hvilken betydning det har hatt for arbeidet at undervisningsrådgiveren ved bispedømmekontoret kunne frikjøpes for å bruke deler av sin

arbeidskraft til beste for Asylselskapet. Dette har vært en konstruktiv måte å videreføre biskopens direkte engasjement i Trondhjems Asylselskap inn i en ny tid.

Som overskrift på denne hilsen har jeg altså satt: En barnehagebevegelse i vekst. Det er fordi det for meg blir for smått å kalle Asylselskapet en medlemsorganisasjon. Med sin tydelig uttalte verdiplattform er det nettopp dette Asylselskapet er og vil være: En barnehagebevegelse! Det er en merkelapp som uttrykker en profil og et engasjement – for barna og for det barnehagen er satt til å formidle til barnas beste. Det er i denne sammenheng Asylselskapets formålsparagraf hører hjemme, med sine uttalte grunnverdier og med sin uttalte tilknytning til den kristne kulturarven.

Vi kan nok fort bli enige om at det er lettere å formulere verdier enn å formidle verdier. Men også av den grunn er «barnehagebevegelse» en velvalgt merkelapp brukt om Asylselskapet og dets barnehager: Det handler om å omsette de formulerte verdier til levd liv i barnehagens virksomhet. Det er en «bevegelse» vi knapt kan overvurdere betydningen av. Jeg kan bare si: Lykke til med den store utfordringen! Og som biskop føyer jeg til: Må Gud signe dere videre i liv og gjerning.

Biskop Finn Wagle

TRONDHEIMS ASYLSKAP 180 ÅR

Programhilsen

Trondheim kommune gratulerer landets første barnehagedriver og landets eldste barnehage med henholdsvis 180- og 170 års jubileet.

På vegne av Trondheim kommune er jeg stolt over at landets første barnehagedriver og landets første barnehage ble etablert i Trondheim og ikke minst over at både Trondhjems Asylselskap og Midtbyen barnehage fortsatt er i full virksomhet etter så mange år. Midtbyen barnehage ble oppretta som et sosialt hjelpetiltak i 1837. Dette var i starten av industrialiseringa, og mange barn måtte være uten tilsyn fordi foreldrene var på jobb. Det var ikke uvanlig med en arbeidsdag på 12 timer og det var også mange som var innflyttere og ikke hadde besteforeldre eller slekt til å hjelpe seg. Oskar Braaten har i «Ulvehiet» skildret barnas alenetilværelse hjemme på en fantastisk måte. I Trondheim var altså noen barn så heldige at byens borgere gjennom Trondhjems Asylselskap stiftet Midtbyen barnehage for at barn skulle få tilsyn, oppdragelse og læring. Miljøet i barnehagen den gang var nok ganske annerledes enn i dag, men informanter har

fortalt at de hadde det godt og de gledet seg til å komme dit. De som var så heldige at de hadde en plass var ihvertfall privilegert i forhold til mange andre barn.

I dag er jeg glad for at vi i Trondheim kan tilby alle barn som ønsker det en plass i en god og trygg barnehage med dyktige ansatte. Glade barn gir også trygge og fornøyde foreldre. Så er det egentlig ganske fantastisk at vi fortsatt har Trondhjems Asylselskap og Midtbyen barnehage med oss fortsatt etter så mange år. Midtbyen barnehage er viktig fordi den viderefører et barnehagetilbud i sentrum, og fordi den i kraft av å være landets eldste barnehage er en viktig tradisjonsbærer. Dette var viktige hensyn da Formannskapet i 2005 bevilga en million kroner til rehabilitering av Midtbyen barnehage. I arbeidet med å skaffe full barnehagedekning er samarbeidet med Trondhjems Asylselskap viktig for kommunen. Asylselskapet er en ansvarlig og dyktig eier som kontinuerlig arbeider for å gi et best mulig tilbud til barn og foreldre, og å rekruttere og videreutdanne dyktige ansatte.

På vegne av Trondheim kommune vil jeg gratulere med jubileet og ønske både Trondhjems Asylselskap og Midtbyen barnehage lykke til videre.

*Vennlig hilsen
Rita Ottervik
ordfører*

PERSPEKTIV PÅ BARNEHAGENS UTVIKLING DE SISTE 60 ÅR

Noen personlige barnehageerfaringer og tanker om nåtid og framtid for Asylselskapet.

Noen personlige erfaringer

Tidlig på høsten 1949 gikk en liten gutt ned Fjæregata. Han rundet hjørnet ved Lademoen bedehus og gikk inn i Østersundsgata, og så gjennom porten til Lademoen barnehage. Det var starten på min langvarige forbindelse med barnehagefeltet. Riktignok sluttet jeg etter tre år i denne barnehagen fordi jeg ønsket meg et friår før jeg skulle begynne på Lademoen skole. Jeg så for meg en del år på skole i framtiden, og tenkte at jeg ville være fri for plikter og heller leke med guttene i gata. Men kanskje var jeg gått litt lei av barnehagen? Kanskje innholdet hadde et visst repeterende preg? Ble det for mange repriser på å samle blader om høsten, lage julekurver, lage engler i snøen og påskekyllinger litt lenger ut på våren? Kanskje. Men jeg føler at jeg har mange gode minner fra Lademoen barnehage, en av de eldste barnehagene som Asylselskapet har drevet. Jeg husker «Skramlegården» med glede. Der bygde vi hytte og fikk spikre og herje ganske friskt. Jeg husker spenning og latter rundt vippehusker og klatrestativ. Inne husker jeg maling og tegning. En episode husker jeg ennå godt: Jeg sto ved et staffeli og malte en svart rounding. Jeg var tydeligvis fascinert av dette, og den svarte roundingen ble bare større og større. Da husker jeg at en av de voksne kom inn fra venstre side og spurte meg: Hvorfor maler du dette? Jeg tror jeg mumlet noe om at det var en hule. Men som pedagog tenkte jeg i ettertid at her var det kanskje en voksen med Freud i bakhodet som undret seg over mitt dystre motiv. Jeg vil selvsagt hevde at det ikke lå noe dybdepsykologisk problem hos meg som førte til at jeg malte den svarte sirkelen, men heller at jeg var revet med i selve maleprosessen. Jeg foretrekker i alle fall den tolkningen! Men en annen sirkel som jeg husker med glede var da vi på slutten av barnehagedagen sto i en ring, voksne som barn, holdt hverandre hendene og sang:

Nå er det slutt på barnehagen,
vi skilles nå for denne gang.
Men i morgen skal vi atter komme!
Adjø, adjø og takk for i dag!

Så løp vi med ranslene våre ut av barnehagen og hjem. Denne sangen, som vel Fröbel ville ha sagt skulle symbolisere fellesskap og avskjed, samt ny forventning, sitter igjen hos meg ennå. Den viser noe av det flotte som barnehagen var for meg, og for mange andre barn. Ikke minst tror jeg at Lademoen barnehage, men tante Kikki, offisielt Kristine Holm, i spissen betydde for mange barn på Lademoen. Sann sett var Lademoen barnehage, som ble opprettet i 1893, en *viktig og god faktor i oppvekstmiljøet* for vanlige barn i bydelen, men kanskje særlig for barn som ikke hadde alt for gode levekår hjemme. Der er vi inne på noe sentralt: Ordet «asyl» betyr som vi vet tilfluktssted, et fristed. For mange barn var barnehagen et slikt trygt og godt sted å være i en ellers vanskelig tilværelse. Omsorgen og den gode pedagogikken har vært viktig for en lang rekke barn i 170 år i denne byen. Også i dag fungerer barnehagen som et tilfluktssted, et trygt sted å være for noen utsatte barn.

Noen synspunkter på barnehagens innhold og identitet

Ser vi på den norske barnehagens historie, så starter den i Stiftsgården for 180 år siden med etablering av «De nødlidendes venner», og med opprettelsen av «Byens Asyl» på dagen ti år senere. Det handlet om kristen nestekjærlighet, om praktisk omsorg og et pedagogisk tilbud for barn. I praksis betød det mat og klær, bading, men også språk og matematikk, håndarbeid og legemsøvelser (Sletvold 1977). Senere fikk vi, nærmere bestemt i 1870, den første Fröbelbarnehagen, et pedagogisk fundert tilbud. Igjen var det Trondheim som var først ute. Kombinasjonen av en omsorg, lek, estetiske aktiviteter og et mer faglig fundert innhold fulgte oss videre oppover på 1800- og 1900-tallet. Med økt utbygging av barnehageplasser ble barnehagen også noe for middelklassen, ikke bare for de rike eller de som hadde det vanskelig. I mitt 60-årsperspektiv ser jeg at vi i tillegg til omsorg, læring og lek på 1970- og 80-tallet begynte å sette fokus på *barnehagen som en sosial arena*. Vi ble opptatt av barns vennskap og deres sosiale kompetanse. *De minste barna* fikk mer oppmerksomhet og plass i barnehagen. De siste tjue til tretti års forskning på sped- og småbarn har vist oss hva de kan, og at de trenger noe mer enn et trygt fang å sitte på eller en seng å sove i. Av og til er småbarnas empati og sosiale ferdigheter et forbilde for oss voksne. Gunvor Løkken beskriver en situasjon der tre jenter i treårsalderen leker trikk. Da har satt fire stoler på rad og rekke. Så ønsker de å invitere med seg en gutt på 1 1/2 år til å bli med på leken. En av jentene sier da to ganger til denne lille gutten: «Det æ da plass til deg å» (Løkken 2004, s.86). Jeg opplever denne replikken som noe fantastisk som barn kan tilføre hverandre. Er vi voksne like inkluderende og empatiske i forhold til de menneskene vi omgås til daglig? Har vi like god dannelse som disse tre jentene?

Tradisjonelt har det vært mye snakk om omsorg og lek i barnehagen. Men som antydnet har mer eller mindre systematisk læring funnet sted i barnehagen hele tiden. Personlig mener jeg at begrepet dannelse, eller *danning* som jeg foretrekker å bruke, er et overordnet begrep, som bl.a. inkluderer læring. Danning handler om et aktivt samspill mellom individ og omverden, det er en livslang, kontinuerlig prosess som har sitt utgangspunkt i dagliglivets praksis. Det er noe mer enn læring, omsorg, oppdragelse og sosialisering. Danning omfatter alt dette. I mine øyne er *barnehagen en arena for danning*. Der kommer også barns medvirkning inn i bildet. Begrepet medvirkning er kommet i fokus etter at barnehageloven ble revidert i 2005, og rammeplan for barnehagen ble revidert i 2006. En aktiv vekselvirkning mellom barn og omgivelser handler om å skaffe seg kunnskaper, verdier og holdninger i møte med mennesker, natur, kultur og samfunn. Sånn sett blir dannelsesprosessen viktig for å utvikle demokratiet. Vi trenger mennesker som har en ballast av verdier, kunnskaper, innsikt, kreativitet, kritisk sans og selvstendighet i dagens og morgendagens samfunn. Barnehagen må bistå barna i deres dannelsesprosess, slik at de har et fundament av verdier og holdninger og ulike typer kompetanse til å møte utfordringene de vil møte i fremtiden.

Et trekk ved barnehagens utvikling de siste 10-15 årene er at vi har fått mange natur- og friluftsbarnehager, og mange vanlige barnehager er blitt mer aktive til å gå på tur. Med de utfordringene vi nå har i forhold til *miljøet*, til forbruk og stress, ser hvor viktig det er at

barnehagen har en bevisst og aktiv holdning i valg av innhold og aktiviteter. Dette blir en enda viktigere side av dannelsingsprosessen i årene framover!

Nå for tiden utfordres barnehagenes tradisjon og identitet av skolefolk, forskere, og ikke minst av politikere som vil ha mer A-B-C og 1-2-3 i barnehagen. Røster heves også for mer systematisk måling og testing av det enkelte barnet. Hensiktene bak disse forslagene og tiltakene er nok de beste, både med tanke på barna og på landets økonomiske framtid. Men er det riktig å forvandle barnehagene til førskoler, i ordets egentlige betydning? Hva med *barndommens egenverdi*, leken og *reell medvirkning* for barna? Jeg mener at vi nå står overfor en kamp om barnehagens sjel og tradisjon. Vi som ønsker å bevare det beste fra barnehagetradisjonen må få fram argumenter som har et eksistensielt perspektiv i forhold til barn i barnehagen (Søbstad 2007).

Jeg ønsker at barnehagens formål og innholdsformuleringer burde hatt mer fokus på ordet *opplevelser*. Tenk bare på hva barnehagebarn opplever gjennom turer i skogen eller under et kirkebesøk. Det har stor betydning at barna som kroppssubjekter kan få stå i et åpent og fritt samspill med den fysiske, sosiale og kulturelle verdenen de er en del av. Barnas opplevelser, deres aktive og selvskapende prosesser, også før de er tre år, må ikke begrenses unødvendig av en masse voksne som tror de vet alt om hva som er barnas beste. Dermed er vi inne på debatten om hva som skal være mål og innhold i barnehagen.

Verdigrunnlaget for barnehagen

Tidlig på 1970-tallet var det i forkant av vedtaket i Stortinget om vår første barnehagelov en *hard kamp om verdigrunnlaget*. Det handlet mye om kristen formålsparagraf. Selv har jeg tidligere vært med på å foreslå formuleringen »Barnehagens virksomhet skal bygge på de kristne grunnverdier». Men dette forslaget fikk ikke bred nok støtte: På forsommeren 2007 fremmet Bostadutvalget forslag om nye formål for barnehagen og opplæringen. I et kompromissforslag foreslås det at barnehagen «skal bygge på respekt for menneskeverdet, på åndsfrihet, nestekjærlighet, likeverd og solidaritet, slik disse grunnleggende verdiene kommer til uttrykk i kristen og humanistisk tradisjon, ulike religioner og livssyn, og slik de er forankret i menneskerettighetene» (NOU 2007:6, s.5). Dette konsensusforslaget er til å leve med, selv om altså jeg personlig hadde ønsket at den kristne tradisjonen var klarere markert. I Bostadutvalget var det også mindretallsforslag til barnehagens formål som er mer i tråd med mitt syn, men dette handler om makt og politikk, så det gjelder å være realistisk. Men heldigvis finnes det fortsatt mulighet for å ha en utvidet kristen formålsparagraf, slik Asylselskapets barnehager fortsatt har det. Jeg er glad for at disse barnehagene og mange andre barnehager i Norge kan ha *mål som løfter fram kristne verdier og tradisjoner*. I fremtiden kan dette bli viktigere enn noensinne. Jeg mener at barnehagene under Trondhjems Asylselskap kan vise betydningen av å ha røtter og vinger i arbeidet med barn. Igjen kommer vi inn på eksistensielle perspektiver og de grunnleggende pedagogiske verdiene. Som humorforsker gleder det meg ellers å lese at i Bostadutvalgets forslag til formål for barnehagen inneholder ord og formuleringer som «skaperglede», «barndom-

mens egenverdi» og «trivsel og glede i lek». Det gir håp for at barna i framtidens barnehage kan få oppleve en morsom, meningsfull arena, full av muligheter for gode opplevelser og læring gjennom lek.

Avslutning

Jeg har fulgt barnehagen mer eller mindre tett i nesten 60 år. Jeg har fortalt litt om mine egne barnehageerfaringer, samtidig har jeg mange erfaringer som far til tre døtre som alle har gått i barnehagen. Nå for tiden gleder jeg meg over mine tre barnebarn som alle går i barnehagen. Jeg mener at Trondhjems Asylselskap, sammen med mange andre utbyggere og drivere av barnehager har gjort noe viktig og verdifullt for norske førskolebarn. Vi som har forsket på barnehagen og utdannet førskolelærere vet at denne langvarige innsatsen har hatt stor betydning for de yngste i vårt samfunn. Nå takker vi dere for innsatsen og ønsker lykke til videre!

Frode Søbstad

Litteratur

- Løkken, G. (2004) *Toddlerkultur*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag
- NOU 2007:6 *Formål for framtida. Formål for barnehagen og opplæringen*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Sletvold, S. (1977) *Trondhjems Asylselskap. De nødlidendes venner. 1827-1977*. Trondheim: Trondhjems Asylselskap.
- Søbstad, F. (2007) Rammepanen i kritisk lys. I: Moser, T. & Röhle, M. (red) *Ny rammeplan - ny barnehagepedagogikk?* Oslo: Universitetsforlaget, 74-87.

STYRER I 40 ÅR

Norges første barnehage eller Byens Asyl, som institusjonen het fra starten i 1837, lå i Dronningensgate/ Asylveita i Tellefsen Huset. I 1878 flyttet Byens Asyl til ett stort nybygg på Kalvskinnet, i Sverresgate 16 A, der det holdt til i 90 år. Eiendommen ble så ekspropriert av Trondheim kommune til rutebilstasjon og Trondhjems Asylselskap kjøpte da Elvegaten 1 B, for kroner 150 000 og fikk for eiendommen i Sverresgate kroner 300 000. Det resterende beløpet ble brukt til oppussing av Elvegaten til en da tidsmessig barnehage. Vi fikk en pris for en av de beste institusjonene i landet.

Så går vi tilbake en tid. I 1938 ble navnet endret til Midtbyen barnehage, og det ble satt i gang et moderniseringsarbeid som omdannet de gamle Asylene i Trondheim til tidsmessige barnehager. Fra å være institusjoner med siktemål å hjelpe ubemidlede barn skulle barnehagen fra nå av i prinsippet ta imot barn fra alle sosiale lag. Det bør nevnes at bestyrerinnen Ella Esp ved Bakklandet barnehage var drivkraften bak, og hun var den første som senere ble ansatt i departementet som barnehagenes talskvinne. Jeg ble ansatt 1. august 1957 som nyutdannet førskolelærer fra Dronning Mauds Minne og etter kort tid ble jeg ansatt som styrer. Jeg begynte min arbeidsdag i dette store murbygget som var totalt nedslitt fra siste verdenskrig. Tyskerne hadde delvis tilholdssted i 1. etasje. Det

Midtbyen barnehage i Sverresgt. 16A. Høsten 1957 hadde barnehagen to avdelinger med barn 3-6 år. Styrer Karen Lidal (f.Lian) i midten på bakerste rekke.

var et hus med to etasjer som bestod av to leiligheter i andre etasje og barnehage med tre avdelinger i første etasje. Etter at jeg startet ble det bestemt fra departements hold at det skulle være bestemte kvadrat pr barn, før var regelen bestemte kubikk per barn, altså luft per barn. Derfor hadde alle Asylbarnehagene 3,75 meter fra gulv til tak! Det ble da to avdelinger med til sammen 37 barn. Institusjonen var som sagt nedslitt, og det var ikke penger å hente. Jeg satte i gang med dugnad på kveldene. Fedrene malte opp alle vegger, tak, vinduer, lakkerte gulv. Mødrene sydde gardiner, dukketøy, duker med mer. De malte alle stoler, bord, dukkesenger, vogner osv. Studenter fra DMM og andre ansatte ved barnehagen deltok aktivt ved dugnadene. Dette førte til et godt samarbeid mellom foreldre og ansatte. I løpet av ett år var institusjonen totalt renoveret.

Det bør i forbindelse med Huset nevnes at fra gammelt av bodde asylmødrene, som de het den gangen, i andre etasje. Jeg bodde der som nygift i en leilighet i seks år, og der fikk vi vår første sønn Håvard. Rutebilstasjonen var da under etablering og vi hadde busstrafikk rundt oss på alle kanter. Jeg ser det som et under at det ikke skjedde uhell ved henting og bringing av barn under ekstreme og farlige trafikkforhold hele dagen. Det var store ulikheter i heimene og de fleste barna bodde i veitene rundt barnehagen med store sosiale forskjeller blant foreldrene. Det var mange barn som hadde det vanskelig på forskjellige områder: - *Språk - Motorikk - Svaksynt - Hørsel*

Tidligere styrere ved Trondhjems Asylselskaps barnehager, 28.mai 1980. Fra venstre Kristine Holm, Lademoen barnehage, Ruth Løvaas, Bakklandet barnehage, Lilli Bratt og Karen Lidal, Midtbyen barnehage.

Vi hadde ingen førskolelærere med spesialpedagogiskutdanning. Men barnehagene hadde en fast lege som undersøkte barna på barnehagen to ganger i året og en helsesøster som tok pirque og vaksiner og som kunne oppsøke heimene. Legen og helsesøster kunne gi foreldrene og oss råd i gitte situasjoner, dette var til stor hjelp. En helsesøster kunne også veilede om sunt kosthold på mødreklubben. Mødreklubben ble senere foreldreforening. Jeg arbeidet i Sverresgate på Leutenhaven i 10 år og mottok studenter i praksis fra Dronning Mauds Minne i 35 år. Jorun Bagøien, født Storås, tidligere styrer ved Studentskipnaden, var min første student.

Styrerrollen var klart delt med ansvar for administrativt arbeid og som pedagogisk avdelingsleder. Dette innebar formell kontakt mellom foreldrene og barnehagen, leder for personalet, ansvar for den praktiske driften i samarbeid med det øvrige personalet. Stillingen medførte videre å ha en åpen kontakt med lokalmiljøet, gjensidig respekt og tillitt til sine overordnede, foreldre og ansatte.

Det ble bestemt at barnehagen skulle rives og 5. november 1968 var det innvielse av «ny» barnehage i Elvegaten 1B, etter ett års renovering. Bygningen i Elvegaten har mange estetiske kvaliteter. Det er et vakkert hus med store utearealer som er avskjermet fra trafikk og støy, med Nidelven som nærmeste nabo og store vakre trær. Det er et mål for

Midtbyen barnehage i Elvegt.1 B som barnehagen overtok i 1968. Bildet er fra jubileumsåret 1987.

alle å opparbeide barnas estetiske sans. Det er derfor viktig hvordan en barnehage og omgivelsene ser ut. Det er en trygghet i livet å få med seg et syn for det vakre. Barnas hverdag er dramatisk endret de siste 20-30 år. Dette har også påvirket barnehagens oppgave og funksjon. Barn i dag ser på tv, går på ballett og andre aktiviteter. På mange måter er familielivet mer hektisk enn før. Barna får mange flere inntrykk å forholde seg til og det er stadig viktigere at dagen i barnehagen preges av trygghet og harmoni. At livet for folk flest har blitt travlere preger også barna. Mitt inntrykk er at det er vanskelig for mange å sitte stille og konsentrere seg. På den annen side er de mere orientert om hva som skjer rundt seg og hverdagslivet vårt er vel kanskje blitt slik at barna også må være raske i venningen. Jeg understreker viktigheten av at dagsrytmen i barnehagen preges av et fast og velordnet program, men med muligheter for individuell utfoldelse. Mat om morgenen, utelek, hvile og samlingsstund er viktige poster i programmet. Ikke alle har tatt seg tid til å spise frokost hjemme. Ikke alle kan leke ute når de kommer hjem. Samlingsstunden er en viktig del av det å lære og omgås andre. Den første tiden da jeg jobbet var barna i barnehagen fire timer om dagen, nå er de i barnehagen i åtte timer. Tiden i barnehagen er nå en mye større del av barnas liv.

Jeg var heldig og fikk 40 flotte år sammen med gode medarbeidere og i denne forbindelsen må jeg nevne førskolelærer og spesialpedagog Anna Salberg. Vi har arbeidet trofast sammen i 30 år og har den beste kontakt i dag som vi begge setter stor pris på. Emblemet som Trondhjems Asylselskap bruker i dag ble til etter initiativ fra undertegnede i samråd med tidligere styrer Lilli Bratt, som arbeidet ved Midtbyen barnehage i tyve år. Hun hadde dette merket «exlibris» i alle sine bøker. Lilli Bratt var en god støttespiller for meg. Da

Midtbyen barnehage feiret sitt 150-års jubileum i 1987, var Lilli Bratt tilstede i en alder av 90 år. Barnehagens jubileum ble markert med lunsj i barnehagens lokaler i Elvegaten med spesielt komponert musikk for anledningen. Etterfulgt av festgudstjeneste i Domkirken ved biskop Kyrre Bremer. Deretter var det konsert i Frimurerlosjen for barn og inviterte. Det var middag for barn og foreldre i barnehagen på ettermiddagen. Om kvelden var det festmiddag i Erkebispegården, som Trondheim kommune var vertskap for. Tone Stav, mor i barnehagen, hadde designet drakter som ble sydd av foreldrene, etter gamle modeller. Draktene ble brukt under jubileets festuke. Ved jubileet var representanter fra det norske kongehus, Staten, Sør-Trøndelag fylke og Trondheim kommune tilstede. Prinsesse Astrid åpnet en fotoutstilling i lokalene til kinoen i Prinsensgate som beskrev barnehagens 150 års historie. Under 150-års jubileet ble en miniatutstilling av gamle bilder, leker, klær og barns kunst utstilt i barnehagen. Gjenstandene ble overført til Trøndelag folkemuseum, Sverresborg.

Sverresborg Trøndelag Folkemuseum

Utstillingen finner du i Bispegårdshuset på Sverresborg Trøndelag Folkemuseum.

I utstillingen *Livsbilder* i museets publikumsbygg er også barndom og barnehager viet stor plass.

Besøksadresse:
Sverresborg Allé
Trondheim
Tlf. 73 89 01 00

Barnehagehistorie på museum.

Jeg ble i 1997 oppfordret til i samarbeid med Trøndelag folkemuseum, Sverresborg å starte et arbeid med ett nasjonalt barnehagemuseum i Norge. Dette prosjektet ble ledet av en komité bestående av medlemmer fra Trondheim kommune, Dronning Mauds Minne og Trondhjems Asylselskap og Trøndelag folkemuseum. Høsten 1997 startet registreringen av leker fra hele landet. En lekes spesielle betydning og i forhold til et spesielt barn/ dets foreldre, og/ eller barnehagens personell skulle bli opplyst. Alle leker er trygt tatt vare på for senere generasjoner. Det ble også laget et barnehageskrin med kopier av leker som nå finnes på den historiske samlingen på Trøndelag folkemuseum. Skrinet ble ferdig høsten 1999 og alle barnehager i hele landet kan låne dette materialet. Alle gjenstander er fotografert og beskrevet i en katalog som er et verdifullt redskap for framtidig forskning. Det gamle Bispegårdshuset på Sverresborg ble gitt til å huse den barnehagehistoriske samlingen med tittelen «Barnehage skal det hete». Dette ble innviet av prinsesse Märtha Louise 18.juni 2001 som leste eventyr under stor jubel av alle førskolebarna som var invitert.

Etter dette gikk jeg av med pensjon fra Trondhjems Asylselskap, Midtbyen barnehage. I år 2001 mottok jeg Kongens fortjenestemedalje av fylkesmann Kåre Gjønnes. For meg var en periode med hardt arbeid, med store nyvinninger og endringer i barnehagesektoren over.

Karen Lidal

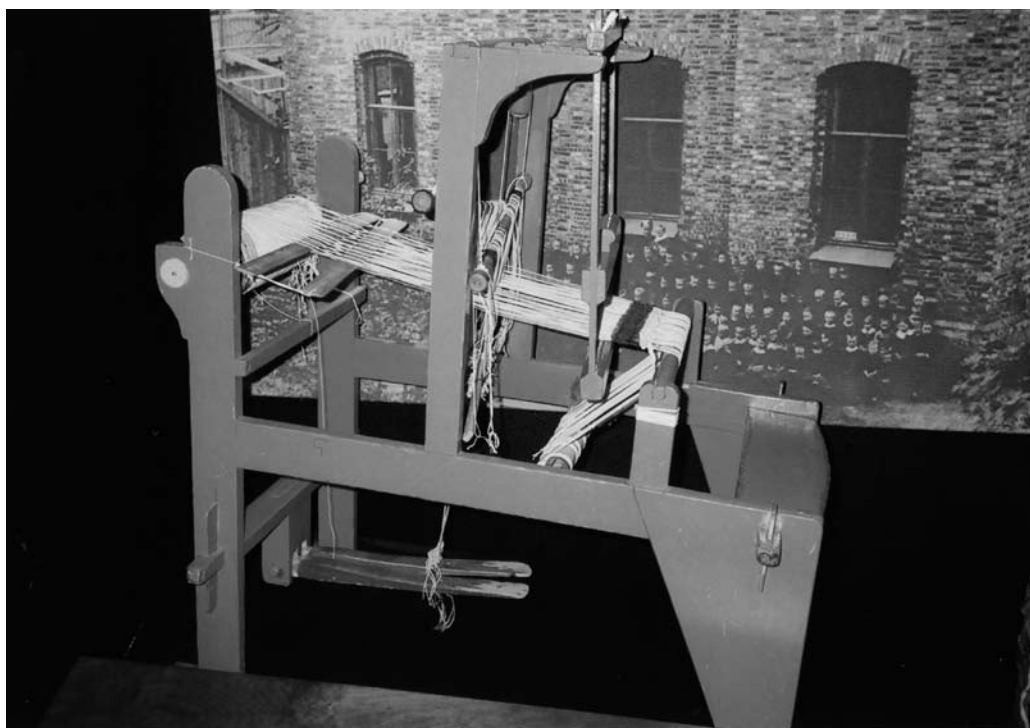
Åpningen av barnehagemuseet 18.juni 2001. Prinsesse Märtha Louise, direktør Petter Søholt, ordfører Anne Kathrine Slungård og styrer Karen Lidal.

LITT OM LEIK OG LEIKETØY I BARNEHAGEN FØR OG NO

Deromme i Asylet paa Bænke sad de Smaa,
Med Haaret redt til Siden og fattige Klæder paa,
Men Alle nok saa glade, de strikked' og sang i blant:
«Vist ingen Amazone den første Strømpe bandt!» –
Nu fik de Lov at lege, men der blev luftet godt,
De lystig sprang i Haven, skjøndt Veiret var lidt raat;
Thi det var seent paa Aaret, hver Busk stod uden Blad.
Den nøgne lille Have gjorde dem dog saa glad.

(H. C. Andersen: *Den lille Pige i Asylet*. 1843)

Barnehagens historie i vårt land går tilbake til dei såkalla asyla i første halvta av 1800-talet. Såleis oppretta Trondhjems Asylselskab i 1837 den første norske barnehagen i Midtbyen i Trondheim. Tre år seinare kom det òg asylbarnehagar i Ila og på Bakklandet, og mot slutten av hundreåret også på Lademoen.

Frå utstillinga *Livsbilder ved Trøndelag Folkemuseum*. Vevstol i miniatyr frå Midtbyen barnehage. Den er frå 1840-åra. I bakgrunnen er det bilde av Byens Asyl, barn og vaksne i Sverres gate (foto: Marit Stemshaug).

Føremålet med asylbarnehagane var både sosialt og praktisk-økonomisk: Ein skulle hjelpe fattige barn i ein vanskeleg oppvekstssituasjon samtidig som ein frigjorde mødrer til arbeidskraft i industrien som var i kjømda ved midten av 1800-talet. Denne bakgrunnen sette òg sitt merke på innhaldet i asylbarnehagen. I opplysningane frå Inspectionen for Tangens Asyl i Drammen «i avvigte Aar 1839» får vi eit kortfatta samandrag av kva ein dreiv med:

Beskjæftigelsen bestaar i Læsning, Skrivning paa Tavle, Haandarbeide ved Strikning og Syning, samt Leeg, og for de mindste Børn, der ei kunde deeltage i Underviisningen, i Plukning og Leeg. Derimod øves og deeltage alle i Sang, hvortil Lærerinden har en Medhjælper... (Asyl- og Skoletidende... No 6. 1. Aarg. 3die October 1841)

Kvardagen i desse asylbarnehagane var altså mykje meir enn no merkt av både opplæring i praktisk arbeid og innlæring av bokleg lærdom. Det vart lagt mindre vekt på lek enn i våre dagar. Det er heller ikkje lett å skaffe seg innsyn i korleis leiken vart praktisert den første tida, og det finst mest ingen opplysningar om leiketøy som barna hadde – i motsetning til barnearbeidet som ofte blir omtala. Det siste var òg ei inntektskjelde for asylet.

I den første tida var innføring i kristenlære og innlæring av salmar viktig. Både kvelds og morgon ramma ein inn dagen med salmesong, og barna skulle lære seg mange salmevers utanåt. Det var dessutan ei viss førebuing til ålmugeskolen, t.d. med skrivning og teikning på tavle med griffel. Seinare i hundreåret kom eventyra inn ved sida av bibelsoga. – Gymnastikk eller kroppsovingar stod òg på programmet, og det var gjernast ein underoffiser som tok seg av dette. Det vart nok òg sett på som ei innøving i disiplin og orden, med marsjering og oppstilling på rekke.

Den første tida var det fri lek ute når veret tillet det, og sikkert bruk av sand og snø, t.d. laging av snømenn, sjølv om vi ikkje har direkte opplysningar om det. Derimot blir det fortalt at ein praktiserte songleikar, og ein hoppa parris (paradis) sommars tid. Det var disser og «klatrestiger» i asyla, og ein bruka ballar i leiken. Desse ballane må truleg ha vore lørvballar den første tida, kanskje var det skinntrekk på dei, men dette manglar ein konkrete opplysningar om. Det blir fortalt at ein hadde dokker, og vi må sikkert tru at det

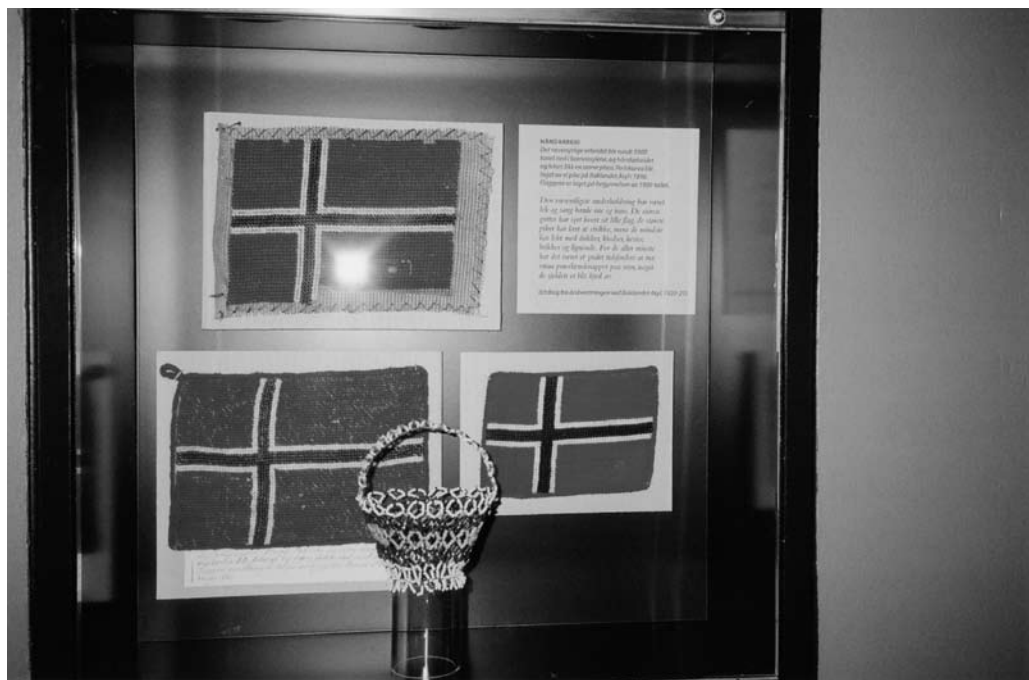
«Den Frøbelske Barnehave» i Nedre alle i Trondheim åpna i 1905. Søstrene Johnsen dreiv den i 50 år. Dette bildet er frå 1936. «Vi leika slå på ringen», seier Torbjørn som i dag er 77 år.

er tale om filledokker. Men vi ser også korleis leiken vart innpassa i arbeidsopplæringa, t.d. når jentene fekk øve seg med veving på små vevstolar.

Mot slutten av 1800-talet aukar forståinga for kor viktig leiken er for utviklinga av personlegdomen til barnet, og inspirert av tankane til filosofen og pedagogen Friedrich Fröbel (1782-1852) får leiken større plass i barneoppsedinga. Alt frå 1870-åra var det ein fröbelbarnehage i Apotekerveita i Trondheim, og etter hundreårsskiftet blir det fleire slike private barnehagar i byen. Dei eksisterte fram til dei meir moderne barnehagane vart skikkeleg utbygde.

I fröbelbarnehagane tok ein i bruk både Frøbels pedagogikk og leikematerialet hans, og i somme tilfelle kjenner vi til at slikt materiale vart kjøpt inn frå Tyskland. Det kunne vera varierte byggeklossar i tre, eller ballar, kuler, terningar og rektangel i ymse fargar. Metallringar i ulike storleikar kunne leggjast i mønster. Frå fröbelbarnehagane kom slike leiker og slik pedagogikk etter kvart også inn i asylbarnehagane.

Seinare kom det inspirasjon frå den italienske legen og pedagogen Maria Montessori (1870-1952) til dei norske barnehagane. Ho hevda at barna måtte få god øving i å bruke sansar og musklar, og slik utvikle den intellektuelle evna si, og ho utvikla eit spesielt, sjølvkor-

Frå utstillinga Livsbilder ved Trøndelag Folkemuseum. Fremst ei perlekorg som vart laga av ei jente ved Bakklandet Asyl i 1890. «De største gutter har syet hvert sitt lille flagg» står det i årsberetningen frå Bakklandet Asyl 1920-21 (foto: Marit Stemshaug).

rigerande leikemateriale for barna. Det er delt opp i tre punkt, materiale for sansetrening, for praktiske øvingar og materiale som kan hjelpe barna med tilpassing og utfalding i leik og læring, ikkje minst den intellektuelle utviklinga til barna. Innverknaden frå tankane til Maria Montessori har gått langt ut over dei spesielle maria montessori-institusjonane, som det er heller få av i vårt land. Det gjeld òg asylbarnehagane i Trondheim, der det kan sporast ei viss interesse for ideane hennar i mellomkrigstida.

Sjølv om vi kan sjå arven frå 1800-talet enno i mellomkrigstidas asylbarnehagar i Trondheim, så er det no klare trekk til fornying av innhaldet i barnehagen. Rundt 1920 blir griffelen og steintavla avløyst av papir og blyant, men fargeblyantane og vassfargane let vente på seg. Det religiøse innhaldet i barnehagen blir tona ned i tråd med den sekulariseringa som samfunnet elles gjennomgår, og leiken får ein breiare plass. I slutten av mellomkrigstida kom nyutdanna førskolepedagogar inn i barnehagane, og vi ser starten på ei omforming av institusjonane mot det vi kjenner frå vår tid. Som eit teikn på dette går asyla i 1938 formelt over til å bli *barnehagar*. Som eit døme på endringane i denne tida skal vi sitere det styraren ved Lademoen barnehage, Kristine Holm, fortel:

Leik og læring i Bakklandet barnehage 1932

Stoler og bord ble tilpasset barnas høyde, og vi fikk leker i tre, biler, dukkevogn og trillebår, bøtter og spader. I kjelleren hadde vi to dreiebenker der barna kunne holde på, og ute var det sandkasser. Nå fikk barna gå i det store skapet og forsyne seg med det de ville ha. Etterpå skulle de sette tingene på plass, ikke gi dem til noen andre. I et av rommene hadde vi også en liten lekestue, og barna koste seg med alt det de fikk holde på med. (Ila barnehage 150 år. 1840-1990. Stensil.[Trondheim])

Utover i etterkrigstida blir etter kvart kvardagen i barnehagen tilmåta meir moderne pedagogiske prinsipp. Det blir gjort større plass for den frie leiken – ein leik der barna sjølve skal få utfalde seg med fantasi og kreativitet. Leiketøyet var enkelt og «heimgjort» – det var t.d. importforbod for leiker i mange år etter den andre verdskrigen. Utover i 1950- og 60-åra, ja, til langt ut i 1970-åra skulle det vera såkalla «riktige leiker», slik som mange foreldre òg prøva å gje barna sine i heimen. I Trondheim var dei såkalla YVI-klossane populære. Det var byggeklossar av tre i varierte lengder. Med kryssfinerdyr kunne ein få seg buskap og laga bondegardar. Også bilane og toga var av tre! Den store mengda av billege, og ikkje alltid så pedagogiske plastleiker kom først for alvor ut i 1960-åra, og i mange barnehagar var dei ikkje særleg velkomne.

Her er bilde av bygging med Yvi-klossar.

1960-åra er òg tida for introduksjonen av legoklossane i vårt land. Dei første klossane var små og ikkje særleg vennlege for dei minste førskolebarna. Denne karakteristikken høver òg godt på ein del av det mekaniske leiketøyet, og som det elles aldri har vore så mykje av i barnehagen. Men legoklossane har vorte forbetra og meir varierte etter kvart. Dei større klossane kan passe også for mindre barn og har fått plass i barnehagen ved sida av tradisjonelle leiker som ballar, dokker, puslespel o.likn. - I dag blir det fortalt frå barnehagen at dei mekaniske leikene, dei med meir teknisk tilsnitt, har fått ein breiare plass

Leik med naturmateriale, som barkonglar og skjeler, har vore ein velintegrert del i livet i barnehagen i heile etterkrigstida. Vi har òg den siste tida fått nokre såkalla friluftsbarnehagar, som i særleg grad legg vekt på kontakt med naturen. Også her nyttar ein ut materiale som ein kan finne i skog og mark eller i strandsona, særleg i fjøra. Slik kan ein på interessefengjande vis få demonstrert mangfaldet i det biologiske livet.

Utover mot tusenårsskiftet endrar det norske samfunnet seg sterkt, kanskje særleg når det gjeld kommunikasjonsforholda. Den moderne informasjonsteknologien (IT) gir oss både nyttige digitale medium for menneskeleg kommunikasjon og samstundes nyttig reiskap til personleg bruk og bearbeiding av data av ymse slag. Det er den siste vertøyfunksjonen som er mest interessant i ein pedagogisk samanheng.

Førskolebarna er i dag kjende med PC-bruk frå heimen, så det er naturleg at dette verktøyet kan ha ein plass i barnehagen òg. Såleis finst det i dag mange gode, morosame og lærerike dataspel, og brukt på rette måten vil det kunne vera både trøysamt og utviklande for barna å ha tilgang til slikt materiale. Såleis seier da òg den gjeldande rammeplanen for barnehagen at barna bør få oppleve at digitale verktøy kan vera ei kjelde til leik og kunnskap.

Det er likevel mykje vi ikkje veit om bruken av PC i barnehagen, så på dette området trengst det forskning, prøving og nok også feiling. Slikt arbeid er i gang, og i skrivande stund les vi i vekeavisa *Dag og Tid* (24/8-07) at ein har arbeidd med dette spørsmålet ei stund i Volda, og at ein snart skal få sjå emnet utgreidd i ei bok. Det er nyttig, for barnehagen har støtt spegla det samfunnet som han er ein del av.

Marit Stemshaug

Litteratur:

Tora Korsvold: Asylbarnehagene. I: *Heimen*. Bd. XXV. 1988.

Sverre Sletvold: *Trondhjems asylselskap. De Nødlidendes Venner. 1827-1977*. Trondheim. [1977]

Marit og Ola Stemshaug. *Dette leika vi med*. Oslo 2004.

Temahefte om «IKT i barnehagen». Av Nina Bølgen. Kunnskapsdepartementet. [Oslo 2006]

Elisabet Ruge Tømmerbakke og Per Miljeteig-Olsen (red.): *Fra Asyl til barnehage. Barnehager i Norge i 150 år*. Oslo 1987. (3. oppl. 1992)

2 SANGER FRA «EN SANGBOK FOR BYENS ASYL»

Asylbørnenes Samtale

Mel. Niels Baadsmænd han havde en eneste Ko.

1

Det var lille Maren og Peter Smaadrenge
De mødtes en Søndag paa blomsterklædt Eng,
Aa hei, aa ha ! for Maren og Peter i
Blomstereng.

2

Peter. Og hvor skal Du vandre imens
Du er her ?
Maren. Jeg skal ud i Marken og plukke mig
Bær.
Aa hei ! aa ha ! for Maren og Peter i
Blomstereng.

3

Peter. Saa vil jeg Dig følge, saa tales vi ved,
Nu er' os saa mangeslags Glæder bered.
Aa hei ! aa ha ! for Maren og Peter i
Blomstereng.

4

Maren. Ja Peter ! nu er jeg så glad og saa fro,
Ifjor saae Du aldrig jeg spogte og loe.
Aa hei ! aa ha ! for Maren og Peter i
Blomstereng.

5

Ifjor var jeg skranten, min Kind den var bleeg,
Jeg havde ei Lyst til Lærdom og Leeg.
Aa hei ! aa ha ! for Maren og Peter i
Blomstereng.

6

Men nu er jeg bleven saa frisk og saa let,
Nu kan jeg alt læse de Sider saa ret.
Aa hei ! aa ha ! for Maren og Peter i
Blomstereng.

7

Og nu kan jeg strikke de Masker paa Pind,
Nu er jeg saa glad, og saa rød er min Kind.
Aa hei ! aa ha ! for Maren og Peter i
Blomstereng.

8

Peter. End jeg da, jeg var jo saa klodset en
Slæng;
Men nu er jeg bleven saa væver en Dreng.
Aa hei ! aa ha ! for Maren og Peter i
Blomstereng.

9

Jeg ofte forgjæves om brødsmulen bad;
Nu mættes jeg daglig af signede Fad.
Aa hei ! aa ha ! for Maren og Peter i
Blomstereng.

10

Bogstaver jeg skriver saa lige saa peen',
At læse og tælle jeg er ikke seen.
Aa hei ! aa ha ! for Maren og Peter i
Blomstereng.

11

Begge. Asylet, Asylet, vor herligste Skat !
Det drømme vi om hver en evige Nat.
Aa hei ! aa ha ! for Maren og Peter i
Blomstereng.

12

Naar Morgenen kommer, saa stunde vi did,
Og lære det Gode for kommende Tid.
Aa hei ! aa ha ! for Maren og Peter i
Blomstereng.

13

Ja gid at vi kunde gaae fremad, som De,
Der elske os trolig, saa gjerne vil see.
Aa hei ! aa ha ! for Maren og Peter i
Blomstereng.

14

Det ville vi love og holde vort Ord,
I Lydighed al vor Lyksalighed boer.

Aa hei ! aa ha ! for Maren og Peter i
Blomstereng.

15.

Nu Kurven var fuld og de bare den hjem,
Smaae Sødskende Bærrerne spiste med dem.
Aa hei ! aa ha ! for Maren og Peter i
Blomstereng.

16

Og hil være Maren og Peter Smaadrenge,
De talte saa vakkert i blomstrende Eng.
Aa hei ! aa ha ! for Maren og Peter i
Blomstereng.

Fra
"En Sangbok for Byens Asyl"
utgitt i 1860
Sang ved Leeg

Mel.: Aa kjøre Vatn aa kjøre Vee.

Drenge:

Ja! Kjelkebakken det er vor Lyst,
Men Læretimen vor Glæde.
Og naar den kommer, saa er det tyst,
Men, naar vi udenfor træde,
Saa tumle vi os i høien Snee,
Saa er vi lystige, springe, lee.
Og dertil have vi Lov av dem,
Som vil os vel allesammen.

Pigerne:

Til naal og Pinde vi glade ta'r,
Vor Bog vi holder i Ære,
Vi skal engang hjelpe Moer og Faer
Med hvad vi her faae at lære.
Men naar vi Lov har at Løbe om,
Vi som en Kissel i passet Rum,
Kan svinge os, og Qvivilitt
Vi synge rundt allesammen.

